

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

گروه آموزشی علم اطلاعات و دانش‌شناسی

پایان‌نامه کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی

رفتار مدیریت اطلاعات شخصی در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند

استاد راهنما:

دکتر محمدجواد هاشم‌زاده

استاد مشاور:

دکتر محمدرضا کیانی

نگارش:

زهرا صالح‌نژاد

مهر ۱۳۹۳

پیشگی ناخبر به پدر و مادر عزیزم

به پاس همه دلسوزی ها

و مهربانی هایشان

باسپاس از زحمات بی دریغ استاد راهنمای عزیزم، جناب آقای دکتر محمد جواد هاشم زاده

و استاد مشاور گرامیم جناب آقای دکتر محمد رضا کیانی،

که انجام این کار جز با همراهی ایشان ممکن نبود

و نیز از اساتید و دوستانی که به نحوی مرا مشاوری و یاری دادند.

چکیده

مقدمه/زمینه: در جهان اطلاعاتی امروز با وجود قالب‌ها، محمل‌ها و مکان‌های ذخیره متعدد، دسترسی سریع به اطلاعات مورد نیاز ضرورت پیدا می‌کند که این امر از طریق مدیریت اطلاعات شخصی امکان‌پذیر می‌شود. فرایند مدیریت اطلاعات شخصی متشکل از چهار فعالیت فراهم‌آوری، سازماندهی، نگهداری و بازیابی است.

هدف: هدف پژوهش حاضر بررسی رفتار مدیریت اطلاعات شخصی و فعالیت‌های چهارگانه آن در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند و در محیط رقومی است.

روش‌شناسی: این پژوهش توصیفی، از نظر هدف کاربردی است و داده‌ها به روش پیمایشی گردآوری شده است. جامعه آماری آن کلیه دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند در سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲ و در چهار حوزه آموزشی علوم انسانی و هنر، علوم پایه، علوم کشاورزی و علوم مهندسی بود. بر اساس فرمول اندازه جامعه و نمونه کوکران تعداد نمونه ۳۳۰ نفر انتخاب شد و نمونه‌گیری به روش تصادفی طبقه‌ای غیر نسبتی انجام گرفت. برای گردآوری اطلاعات از پرسش‌نامه محقق‌ساخته استفاده شده و روایی پرسشنامه با تأیید متخصصان و اساتید حاصل و برای آزمون پایایی آن از آلفای کرونباخ (۰/۸۷۷) استفاده شد.

یافته‌ها/ نتایج: یافته‌ها نشان داد که به‌طور کلی رفتار مدیریت اطلاعات شخصی و تمامی چهار فعالیت اصلی آن در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند در حد متوسط (۰/۵۹) و کمتر از حد مطلوب (۰/۸۰) است و بین رفتار مدیریت اطلاعات شخصی در حوزه‌های مختلف تحصیلی، هم‌چنین در بین دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترا تفاوت معنادار وجود دارد. هم‌چنین نتایج نشان داد بیشترین ابزار مورد استفاده برای نگهداری مجموعه شخصی رایانه و لپ‌تاپ، پرکاربردترین روش سازماندهی اطلاعات شخصی بر اساس نوع محتوا و متداول‌ترین روش بازیابی از مجموعه اطلاعات شخصی بازیابی بر اساس یادداشت‌هایی توضیحی بود.

اصالت/ ارزش: حیطة مدیریت اطلاعات شخصی، حیطة پژوهشی نسبتاً جدیدی است که تاکنون در ایران پژوهش‌های بسیار اندکی در این رابطه صورت گرفته است. پژوهش‌های انجام شده در ایران کمتر رفتار مدیریت اطلاعات شخصی را در بین دانشجویان علی‌الخصوص دانشجویان دانشگاه بیرجند بررسی کرده‌اند و بیشتر ابزارها و عوامل تأثیرگذار بر مدیریت اطلاعات شخصی را مورد توجه قرار داده‌اند.

کلیدواژه‌ها: رفتار اطلاعاتی، مدیریت اطلاعات شخصی، اطلاعات شخصی، محیط دانشگاهی، دانشگاه بیرجند

فهرست مندرجات

فصل اول: معرفی پژوهش

- ۱-۱ مقدمه ۱
- ۲-۱ بیان مسئله ۲
- ۳-۱ اهمیت و ضرورت پژوهش ۴
- ۴-۱ اهداف پژوهش ۵
- ۵-۱ فرضیه‌ها و سؤالات پژوهش ۵
- ۱-۵-۱ فرضیه‌های پژوهش ۵
- ۲-۵-۱ سؤالات پژوهش ۶
- ۶-۱ تعاریف عملیاتی اصطلاحات پژوهش ۶

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه پژوهش

- ۱-۲ مقدمه ۹
- ۲-۲ تاریخچه مدیریت اطلاعات شخصی ۱۰
- ۳-۲ مفاهیم پایه در مدیریت اطلاعات شخصی ۱۱
- ۱-۳-۲ اطلاعات ۱۱
- ۲-۳-۲ اطلاعات شخصی ۱۲
- ۳-۳-۲ مجموعه اطلاعات شخصی ۱۳
- ۴-۳-۲ فضای شخصی اطلاعات ۱۴
- ۴-۲ مفهوم (چهارچوب‌های عملی) مدیریت اطلاعات شخصی ۱۴
- ۶-۲ اهمیت، ضرورت و مزایای مدیریت اطلاعات شخصی ۱۸
- ۷-۲ حوزه‌های مرتبط با مدیریت اطلاعات شخصی ۲۰
- ۱-۷-۲ بازیابی اطلاعات ۲۰
- ۲-۷-۲ رفتار اطلاعاتی ۲۱

۲۲ ۳-۷-۲ تعامل انسان - رایانه
۲۳ ۴-۷-۲ مدیریت دانش شخصی
۲۴ ۸-۲ مرور پیشینه‌ها
۲۴ ۱-۸-۲ مروری بر پژوهش‌های انجام شده در ایران
۲۶ ۲-۸-۲ مروری بر پژوهش‌های انجام شده در خارج از ایران
۳۱ ۱۱-۲ استنتاج از پیشینه‌ها

فصل سوم: روش‌شناسی پژوهش

۳۵ ۱-۳ مقدمه
۳۵ ۲-۳ روش و نوع پژوهش
۳۵ ۳-۳ جامعه و نمونه آماری
۳۶ ۴-۳ ابزار و روش گردآوری داده‌ها
۳۷ ۳-۵ روایی و پایایی ابزار گردآوری
۳۸ ۶-۳ روش تجزیه و تحلیل داده‌ها
۳۹ ۷-۳ محدودیت‌های پژوهش

فصل چهارم: یافته‌های پژوهش

۴۱ ۱-۴ مقدمه
۴۱ ۲-۴ یافته‌های جمعیت‌شناختی
۴۲ ۳-۴ پاسخ به فرضیه‌های پژوهش
۴۲ ۱-۳-۴ فرضیه اول
۴۶ ۲-۳-۴ فرضیه دوم
۵۲ ۳-۳-۴ فرضیه سوم
۵۴ ۴-۳-۴ فرضیه چهارم
۵۶ ۴-۴ پاسخ به سؤالات پژوهش
۵۶ ۱-۴-۴ سؤال اول

۵۷ ۲-۴-۴ سؤال دوم
۵۸ ۳-۴-۴ سؤال سوم
۵۹ ۴-۴-۴ سؤال چهارم
۶۰ ۵-۴ جمع‌بندی نتایج پژوهش

فصل پنجم: بحث، نتیجه‌گیری

۶۵ ۱-۵ مقدمه
۶۵ ۲-۵ خلاصه پژوهش
۶۷ ۳-۵ بحث و نتیجه‌گیری از فرضیه‌ها و سؤالات پژوهش
۶۷ ۱-۳-۵ فرضیه اول
۶۹ ۲-۳-۵ فرضیه دوم
۷۰ ۳-۳-۵ فرضیه سوم
۷۰ ۴-۳-۵ فرضیه چهارم
۷۲ ۵-۳-۵ سؤال اول
۷۳ ۶-۳-۵ سؤال دوم
۷۳ ۷-۳-۵ سؤال سوم
۷۵ ۸-۳-۵ سؤال چهارم
۷۶ ۴-۵ نتیجه‌گیری
۷۷ ۵-۵ پیشنهادهای پژوهش
۷۷ ۱-۵-۵ پیشنهادهای برخاسته از یافته‌های پژوهش
۷۸ ۲-۵-۵ پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آتی

فهرست منابع

۸۱ منابع فارسی
۸۳ منابع لاتین
۸۶ پیوست ۱

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱-۲ انواع اطلاعات شخصی (جونز، ۲۰۰۸: ۲۳) ۱۳
- جدول ۱-۳ تعداد کل دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند و حجم نمونه ۳۶
- جدول ۲-۳ مقادیر پایایی مؤلفه‌های پرسشنامه ۳۸
- جدول ۱-۴ توزیع فراوانی متغیرهای جمعیت‌شناختی شرکت‌کنندگان در پژوهش ۴۱
- جدول ۲-۴ آزمون تفاوت میانگین نمرات رفتار مدیریت اطلاعات شخصی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند و حد مطلوب ۴۲
- جدول ۳-۴ آزمون تفاوت میانگین فعالیت‌های چهارگانه مدیریت اطلاعات شخصی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند و حد مطلوب ۴۳
- جدول ۴-۴ میانگین نمرات مؤلفه‌های فرعی فراهم‌آوری ۴۳
- جدول ۵-۴ میانگین نمرات مؤلفه‌های فرعی سازماندهی ۴۴
- جدول ۶-۴ میانگین نمرات مؤلفه‌های فرعی نگهداری ۴۵
- جدول ۷-۴ میانگین نمرات مؤلفه‌های فرعی بازیابی ۴۶
- جدول ۸-۴ آزمون تفاوت میانگین نمرات رفتار مدیریت اطلاعات شخصی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند در حوزه‌های مختلف تحصیلی ۴۷
- جدول ۹-۴ نتایج آزمون تعقیبی توکی جهت بررسی وجود تفاوت معنادار در رفتار مدیریت اطلاعات شخصی بین حوزه‌های تحصیلی ۴۷
- جدول ۱۰-۴ آزمون تفاوت میانگین نمرات فعالیت فراهم‌آوری از فعالیت‌های چهارگانه مدیریت اطلاعات شخصی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند در حوزه‌های مختلف تحصیلی ۴۸
- جدول ۱۱-۴ نتایج آزمون تعقیبی توکی جهت بررسی وجود تفاوت معنادار بین حوزه‌های تحصیلی در فعالیت فراهم‌آوری ۴۸
- جدول ۱۲-۴ آزمون تفاوت میانگین نمرات فعالیت سازماندهی از فعالیت‌های چهارگانه مدیریت اطلاعات شخصی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند در حوزه‌های مختلف تحصیلی ۴۹

- جدول ۴-۱۳ نتایج آزمون توکی جهت بررسی وجود تفاوت معنادار بین حوزه‌های تحصیلی در فعالیت سازماندهی ۴۹
- جدول ۴-۱۴ آزمون تفاوت میانگین نمرات فعالیت نگهداری از فعالیت‌های چهارگانه مدیریت اطلاعات شخصی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند در حوزه‌های مختلف تحصیلی ۵۰
- جدول ۴-۱۵ نتایج آزمون توکی جهت بررسی وجود تفاوت معنادار بین حوزه‌های تحصیلی در فعالیت نگهداری ۵۰
- جدول ۴-۱۶ آزمون تفاوت میانگین نمرات فعالیت بازیابی از فعالیت‌های چهارگانه مدیریت اطلاعات شخصی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند در حوزه‌های مختلف تحصیلی ۵۱
- جدول ۴-۱۷ میانگین نمرات مدیریت اطلاعات شخصی و فعالیت‌های چهارگانه در هر کدام از حوزه‌های تحصیلی ۵۲
- جدول ۴-۱۸ آزمون تفاوت معنادار میانگین نمرات رفتار مدیریت اطلاعات شخصی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند در بین دانشجویان مرد و زن ۵۳
- جدول ۴-۱۹ آزمون تفاوت معنادار بین میانگین نمرات فعالیت‌های مدیریت اطلاعات شخصی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند در بین دانشجویان مرد و زن ۵۳
- جدول ۴-۲۰ آزمون تفاوت معنادار بین رفتار مدیریت اطلاعات شخصی دانشجویان تحصیلات تکمیلی در بین دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری ۵۴
- جدول ۴-۲۱ آزمون تفاوت معنادار بین میانگین نمرات فعالیت‌های مدیریت اطلاعات شخصی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند در بین دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترا ۵۵
- جدول ۴-۲۲ میانگین نمرات مدیریت اطلاعات شخصی و فعالیت‌های چهارگانه آن در میان دانشجویان دکترا و کارشناسی ارشد ۵۵
- جدول ۴-۲۳ آزمون تعیین نقش عوامل دسترسی به تسهیلات پردازش رقومی و سواد رایانه‌ای در رفتار مدیریت اطلاعات شخصی ۵۶
- نمودار ۴-۳ شیوه‌های بازیابی اطلاعات از مجموعه اطلاعات شخصی در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند ۵۹
- جدول ۵-۱ خلاصه فرضیه‌ها و سؤالات و نتایج پژوهش ۶۶

فهرست شکل‌ها و نمودارها

- شکل ۱-۲ الگوی مدیریت اطلاعات شخصی و فعالیتهای آن (بردمن، ۲۰۰۴: ۱۷) ۱۵
- شکل ۲-۲ چارچوب مفهومی مدیریت اطلاعات شخصی و فعالیتهای آن (کلجون، دیکس و سولینا، ۲۰۰۹: ۱۰) ۱۶
- شکل ۳-۲ چارچوب عملی مدیریت اطلاعات شخصی (جونز و تیوان، ۲۰۰۷: ۱۴) ۱۸
- شکل ۴-۲ رابطه بین بازیابی اطلاعات و مدیریت اطلاعات شخصی (بردمن، ۲۰۰۴: ۱۸) ۲۱
- نمودار ۱-۴ ابزارهای رقومی نگهداری مجموعه اطلاعات شخصی در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند ۵۷
- نمودار ۲-۴ شیوه‌های سازماندهی مجموعه اطلاعات شخصی در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند ۵۸
- نمودار ۳-۴ شیوه‌های بازیابی اطلاعات از مجموعه اطلاعات شخصی در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند ۵۹

فصل اول

معرفی پژوهش

۱-۱ مقدمه

جهان همواره در حال تغییر و تحول بوده، اما تحولات عصر حاضر از سرعت بالایی برخوردار است. یکی از بزرگ‌ترین چالش‌هایی که جوامع را تحت تأثیر قرار داده است، ظهور عصر اطلاعات است. در دهه‌های گذشته افراد در جستجوی اطلاعات بودند اما امروزه با انبوهی از اطلاعات مواجه هستند. مدیریت کامل این اطلاعات یکی از اصلی‌ترین دغدغه‌های جامعه بشری است.

به دلیل پیچیدگی رو به افزایش تغییرات فناورانه و تکرر منابع اطلاعاتی، افراد با گزینه‌های اطلاعاتی متنوع و متعددی، در تحقیقات دانشگاهی، در محل کار و در زندگی شخصی، رویارو هستند. اطلاعات در کتابخانه‌ها، سازمان‌های تخصصی موضوعی، رسانه‌ها و اینترنت قابل دسترسی است و هر روز بیش از پیش، اطلاعات فیلتر نشده به سوی افراد سرازیر می‌گردد. به علاوه، اطلاعات از طریق رسانه‌های گوناگون، از جمله به شکل‌های گرافیکی، شنیداری و متنی در دسترس قرار می‌گیرد و این‌ها همه، چالش‌های نوینی را از نظر مدیریت و سازماندهی این اطلاعات، در پیش روی افراد قرار می‌دهد (انجمن کتابخانه‌های دانشکده‌ای و پژوهشی^۱، ۲۰۰۰).

اطلاعات شخصی دامنه وسیعی دارند. اطلاعاتی که افراد برای استفاده شخصی خود نگهداری می‌کنند، اطلاعات شخصی هستند. این نوع اطلاعات، اطلاعات تحت تملک شخص می‌باشند. بعضی اطلاعات درباره یک شخص است اما توسط دیگران نگهداری می‌شود مثل پرونده پزشکی یک فرد که در مطب یک پزشک نگهداری می‌شود. برخی اطلاعات حاصل هدایت اطلاعات از طریق یک فرستنده به سوی شخص است مانند آگهی‌های تلویزیون، که در این صورت شخص دریافت‌کننده اطلاعات است. نوع دیگر از اطلاعات شخصی، اطلاعاتی است که از سوی شخصی دیگر به فرد ارسال می‌شود مانند یک ایمیل یا یک وبسایت شخصی و سرانجام برخی اطلاعات را شخص تجربه می‌کند، ولی خارج از کنترل وی باقی می‌ماند مانند مرور کتاب یک کتابخانه و بازگشت آن به کتابخانه (جونز، ۲۰۰۸).

حجم زیاد اطلاعات در موضوعات مختلف و سرگردانی هنگام استفاده دوباره از آن یکی از چالش‌هایی است که اغلب افراد با آن روبرو هستند. این انبوه اطلاعات نیاز به مدیریت صحیح دارد تا بتوان در زمان مطلوب به مناسب‌ترین اطلاعات دسترسی پیدا کرد. بی‌گمان برای یافتن این اطلاعات نمی‌توان فقط به حافظه اتکا کرد و ضروری است تا از بعضی فنون و ابزارها برای سازماندهی و نگهداری این اطلاعات، در یک جا استفاده کرد.

در قرن بیستم، اینترنت و افزایش بیش از حد تولید اطلاعات باعث شد تا فرد در مهار اطلاعات شخصی خود با مشکل مواجه شود. با ظهور فناوری‌های جدید اطلاعاتی و ارتباطی و به تبع آن گسترش فضای شخصی اطلاعات^۱ به سبب افزایش قابل ملاحظه اشکال، قالب‌ها، محمل‌ها و مکان‌های ذخیره اطلاعات و بروز سرریز و آلودگی اطلاعات، مدیریت کارآمد اطلاعات شخصی در بین افراد ضرورت پیدا می‌کند. دیگر بدون استفاده از فناوری‌های طراحی‌شده در جهت تسهیل مدیریت اطلاعات شخصی، مدیریت کارآمد و دقیق فضای شخصی اطلاعات امکان‌پذیر نیست (زوارقی و صفائی، ۱۳۹۱).

۱-۲ بیان مسئله

در مورد اطلاعات شخصی دو تعبیر متفاوت می‌توان به کار برد: اطلاعاتی که در مورد یک فرد هستند، اطلاعات شخصی تعبیر می‌شوند برای مثال اطلاعاتی که در یک مؤسسه درباره یک فرد ذخیره می‌شود، این نوع از اطلاعات به طور مستقیم توسط شخص مدیریت نمی‌شود. نوع دیگر اطلاعات شخصی، اطلاعاتی است که فرد صاحب آن است و به طور مستقیم آن را کنترل و مدیریت می‌کند (بردمن، ۲۰۰۴). در پژوهش‌های مربوط به مدیریت اطلاعات شخصی، از جمله پژوهش حاضر نوع دوم مورد توجه قرار می‌گیرد.

مدیریت اطلاعات شخصی به مطالعات و فعالیت‌هایی در جهت تولید، ذخیره، اصلاح، بازیابی و استفاده از اطلاعات هر فرد برای تحقق اهداف و انجام مسئولیت‌های وی در زندگی روزمره، اشاره دارد. باریو^۲ (۱۹۹۵) معتقد است مدیریت اطلاعات شخصی، «نظامی است برای یک فرد جهت استفاده شخصی در یک محیط کاری». جونز و بروس^۳ (۲۰۰۵) معتقدند مدیریت اطلاعات شخصی به جنبه‌های عملی و تئوری فعالیت‌هایی برمی‌گردد که افراد برای فراهم‌آوری، ایجاد، ذخیره، سازماندهی، نگهداری، بازیابی، استفاده و اشتراک اطلاعات برای رسیدن به اهداف زندگی روزمره و تحقق مسئولیت‌های خود انجام می‌دهند. مدیریت اطلاعات شخصی بر سازماندهی و نگهداری مجموعه اطلاعات شخصی که در آن اقلام

1. Personal space of information

2. Barreau

3. Jones & Bruce

اطلاعاتی مانند اسناد کاغذی و الکترونیکی، ایمیل‌ها، صفحات وب، دست‌نوشته‌ها و یادداشت‌ها و مانند این‌ها برای استفاده بعدی ذخیره می‌شوند؛ تأکید می‌کند.

بردمن^۱ (۲۰۰۴) مدیریت اطلاعات شخصی را این‌گونه تعریف می‌کند: «مدیریت کردن اطلاعات شخصی که توسط خود فرد انجام می‌شود» و دربرگیرنده فعالیت‌های فراهم‌آوری شامل مواردی مانند نام‌گذاری و تصمیم‌گیری برای مکان اقلام اطلاعاتی در یک فضای اطلاعات شخصی؛ سازماندهی شامل مواردی از قبیل جایابی اقلام اطلاعاتی، نام‌گذاری مجدد، انتقال و ایجاد پوشه‌های جدید؛ نگهداری شامل مواردی همچون تهیه نسخه پشتیبان و حذف اقلام اطلاعاتی در یک فضای اطلاعات شخصی و بازیابی شامل اموری چون مرور و جست‌جوی اقلام اطلاعات در یک فضای اطلاعات شخصی می‌شود.

کلجون، دیکس و سولینا^۲ (۲۰۰۹) نیز فعالیت‌های مدیریت شخصی را شامل عناصر چهارگانه‌ای می‌دانند که عبارت است از: الف) فراهم‌آوری: به سه طریق صورت می‌گیرد، ایجاد کردن، دریافت کردن و پیدا کردن اطلاعات. ب) سازماندهی: کاربر ساختار سازماندهی (حتی بخش کوچکی از آن) را در طی انجام فعالیت‌های دیگر تغییر می‌دهد و ممکن است در طی این تغییرات جزئی ساختار فضای اطلاعات شخصی تغییر کند. ج) نگهداری: نگهداری یعنی مدیریت طرح و سازماندهی به صورتی که اطلاعات مربوط به گذشته که دیگر مورد نیاز نیستند حذف شوند و اطلاعاتی که برای وظایف و نیازهای آینده مورد نیاز هستند و همچنین برای نیازهای حال، پشتیبانی شود. نگهداری این تضمین را ایجاد می‌کند که طرح سازماندهی اطلاعات موجود، نیازها و وظایف ما را در یک دوره طولانی پشتیبانی می‌کند. د) بازیابی: شامل فعالیت‌هایی مانند مرتب کردن، مرور کردن و جست‌جو کردن اقلام اطلاعاتی در یک مجموعه اطلاعات شخصی می‌شود. فعالیت‌های مدیریت اطلاعات شخصی به طور متوالی و یکی پس از دیگری صورت می‌گیرد و بیشتر آن‌ها با یکدیگر هم‌پوشانی دارند. پژوهش حاضر این عناصر چهارگانه را در جامعه پژوهش مورد کنکاش قرار داده و با بهره‌گیری از آن وضعیت مدیریت اطلاعات شخصی را در حیطه خاص خود و در محیط رقومی بررسی می‌کند.

فرآیند مدیریت بر فضای شخصی اطلاعات متشکل از مراحل مختلفی چون فراهم‌آوری، نگهداری، سازماندهی و بازیابی است. بدیهی است انجام این فرآیند با توجه به محدودیت‌های انسانی و گسترش روزافزون دامنه فضای اطلاعاتی به امری طاقت‌فرسا و سخت تبدیل شده است. استفاده از فناوری و ابزارهای مرتبط با مدیریت اطلاعات شخصی، می‌تواند این امر را تسهیل نماید. در این پژوهش سعی شده است به بررسی شناخت، میزان و چگونگی رفتار مدیریت اطلاعات شخصی و فعالیت‌های چهارگانه آن یعنی فراهم‌آوری، سازماندهی، نگهداری و بازیابی در محیط دیجیتالی در بین دانشجویان تحصیلات

1. Boardman

2. Kljun, Dix & Solina

تکمیلی رشته‌های مختلف دانشگاه بیرجند پرداخته شود و بررسی شود چگونه اطلاعات شخصی خود را مدیریت می‌کنند. بر این اساس این پژوهش درصدد است دریابد نقش عواملی مانند سواد رایانه‌ای و دسترسی به تسهیلاتی از جمله کامپیوتر، تبلت و تلفن همراه و مانند آن در مدیریت اطلاعات شخصی آنان به چه میزان است؟ دانشجویان تحصیلات تکمیلی در شاخه‌های مختلف علمی چگونه اطلاعات خود را در محیط رقومی مدیریت، سازماندهی، نگهداری و بازیابی می‌کنند؟ آیا روش مدیریت اطلاعات شخصی دانشجویان در بین حوزه‌های مختلف، مقاطع مختلف تحصیلی و مانند آن متفاوت است؟

۱-۳ اهمیت و ضرورت پژوهش

مطالعات مدیریت اطلاعات شخصی برای درک بهتری از چگونگی مدیریت اطلاعات افراد، با استفاده از ابزارهای مختلف و در طول زمان، صورت می‌گیرد (عبداللهی، تهمتن، عبداللهی و عبداللهی، ۲۰۱۲). ماهیت غیرمجموعه‌^۱ اطلاعات شخصی یکی از عواملی است که نیاز به مدیریت نظام‌مند و برنامه‌ریزی شده اطلاعات شخصی را تشدید می‌کند. برای مثال اطلاعات لازم برای برنامه‌ریزی یک سفر در ابزارها و نرم‌افزارهای مختلف و در مکان‌های متفاوت پراکنده است (جونز و بروس، ۲۰۰۵). از علل دیگر می‌توان سرریز اطلاعاتی^۲ را نام برد که در بیشتر موارد منجر به آلودگی اطلاعات می‌شود. جونز بر تفاوت‌های فردی و گروهی در زمینه مهارت‌ها و رویکردهای مدیریت اطلاعات شخصی تأکید می‌کند. به عقیده وی مدیریت اطلاعات شخصی در اشکال و قالب‌های مختلف نیازمند رویکردهای خاص و جدیدی است (نقل در زوارقی و صفائی، ۱۳۹۱).

در ایران پژوهش‌های اندکی در رابطه با مدیریت اطلاعات شخصی صورت گرفته است این در حالی است که در جهان اطلاعاتی امروز با قالب‌ها، محمل‌ها و مکان‌های ذخیره متعدد روبرو هستیم و دسترسی سریع به اطلاعات مورد نیاز ضرورت دارد، ناگزیر باید پژوهش‌هایی در حوزه مدیریت اطلاعات شخصی انجام شود تا راهکارهایی عملی برای رفع موانع و مشکلات پیش‌رو ارائه شود.

نتایج این پژوهش می‌تواند برای طراحی ابزارهای کارآمد مدیریت اطلاعات شخصی در محیط‌های دانشگاهی استفاده شود و مورد توجه دست‌اندرکاران علم اطلاعات و دانش‌شناسی و متخصصان کامپیوتر و فناوری اطلاعات قرار گیرد. برای ساخت نرم‌افزارهای مدیریت اطلاعات شخصی متناسب با ویژگی‌های کاربران و نیازهای آن‌ها می‌توان از نتایج این پژوهش استفاده کرد. هم‌چنین نتایج این پژوهش می‌تواند

1. Fragmented

2. Information overload

برای مدیریت بهتر اطلاعات شخصی مورد استفاده دانشجویان و سایر افراد در حیطه‌های مختلف قرار گیرد.

۱-۴ اهداف پژوهش

هدف اصلی این پژوهش بررسی رفتار مدیریت اطلاعات شخصی در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند می‌باشد. در همین راستا و برای رسیدن به هدف اصلی، اهداف فرعی زیر مورد توجه قرار خواهد گرفت:

بررسی فعالیت‌های فراهم‌آوری، سازماندهی، نگهداری و بازیابی اطلاعات شخصی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند؛

مقایسه رفتار مدیریت اطلاعات شخصی بین دانشجویان حوزه‌ها و مقاطع مختلف تحصیلی در دانشگاه بیرجند؛

کنکاش در مورد عوامل گوناگونی که در رفتار مدیریت اطلاعات شخصی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند نقش دارند.

۱-۵ فرضیه‌ها و سؤالات پژوهش

۱-۵-۱ فرضیه‌های پژوهش

۱. بین رفتار مدیریت اطلاعات شخصی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند و فعالیت‌های چهارگانه آن با حد مطلوب تفاوت معنادار وجود دارد.
۲. بین رفتار مدیریت اطلاعات شخصی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند و فعالیت‌های چهارگانه آن در حوزه‌های مختلف تحصیلی تفاوت معنادار وجود دارد.
۳. بین رفتار مدیریت اطلاعات شخصی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند و فعالیت‌های چهارگانه آن در میان دانشجویان مرد و زن تفاوت معنادار وجود دارد.
۴. بین رفتار مدیریت اطلاعات شخصی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند و فعالیت‌های چهارگانه آن در میان دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری تفاوت معنادار وجود دارد.

۱-۵-۲ سوالات پژوهش

۱. نقش هر یک از عوامل شناسایی شده در رفتار مدیریت اطلاعات شخصی (دسترسی به تسهیلات پردازش رقومی و سواد رایانه‌ای و مانند آن) در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند به چه میزان است؟
۲. دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند از چه نوع ابزارهای رقومی برای نگهداری مجموعه اطلاعات شخصی خود استفاده می‌کنند؟
۳. دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند از چه روش‌هایی برای سازماندهی مجموعه اطلاعات شخصی خود استفاده می‌کنند؟
۴. دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند به چه شیوه‌هایی اطلاعات را از مجموعه اطلاعات شخصی خود بازیابی می‌کنند؟

۱-۶ تعاریف عملیاتی اصطلاحات پژوهش

حد مطلوب: در پژوهش حاضر حد مطلوب میانگین ۴ (۸۰٪) و بیشتر از آن از مجموع پاسخ‌ها در مقیاس طیف پنج ارزشی لیکرت می‌باشد.

اطلاعات شخصی: در این پژوهش منظور از اطلاعات شخصی اطلاعات خصوصی نیست بلکه اطلاعات شخصی به اطلاعاتی گفته می‌شود که افراد آن‌ها را به منظور استفاده در حال و آینده و برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود، در مجموعه اطلاعات شخصی ذخیره می‌کنند. اطلاعات شخصی هم به صورت الکترونیکی و هم چاپی وجود دارد. به دلیل این‌که شکل الکترونیکی آن بیشتر استفاده می‌شود و مدیریت و سازماندهی اطلاعات شخصی اغلب از طریق رایانه‌های شخصی صورت می‌گیرد، در پژوهش حاضر فقط به نوع الکترونیکی و رقومی آن پرداخته شده است.

فراهم‌آوری: تمامی فعالیت‌های مربوط به دریافت و پیدا کردن اقلام اطلاعات شخصی مورد نیاز و نام‌گذاری و تصمیم‌گیری برای مکان اقلام اطلاعاتی در یک مجموعه اطلاعات شخصی که توسط جامعه این پژوهش انجام می‌گیرد. این مؤلفه از طریق گویه‌های ۱ تا ۱۱ پرسشنامه پیوست ۱ سنجیده شد.

سازماندهی: تمامی فعالیت‌های مربوط به سازماندهی اطلاعات شخصی از جمله جایابی اقلام اطلاعاتی، نام‌گذاری مجدد آن‌ها، انتقال و ایجاد پوشه‌های جدید و تصمیم‌گیری برای اجرای یک طرح سازماندهی در یک مجموعه اطلاعات شخصی که توسط جامعه این پژوهش انجام می‌گیرد. این مؤلفه از طریق گویه‌های ۱۲ تا ۲۲ پرسشنامه پیوست ۱ سنجیده شد.

نگهداری: تمامی فعالیت‌های مربوط به نگهداری اطلاعات شخصی به صورتی که اطلاعات گذشته که دیگر مورد نیاز نیستند حذف و اطلاعات مورد نیاز برای وظایف و نیازهای حال و آینده پشتیبانی شوند؛ از جمله بایگانی کردن اقلام اطلاعات شخصی، پاک کردن آن‌ها و تهیه فایل پشتیبان که توسط جامعه این پژوهش صورت می‌گیرد. این مؤلفه از طریق گویه‌های ۲۳ تا ۳۳ پرسشنامه پیوست ۱ سنجیده شد.

بازیابی: تمامی فعالیت‌های مربوط به مرور و جست‌جوی اقلام اطلاعات شخصی که توسط جامعه این پژوهش صورت می‌گیرد. این مؤلفه از طریق گویه‌های ۳۴ تا ۴۴ پرسشنامه پیوست ۱ سنجیده شد.

فصل دوم

مبانی نظری و پیشینه پژوهش